

ELEŞTİRME! TAHLİL ET

HÜSEYİN AYTAÇ BARAN

Son zamanlarda sıkça karşılaştığımız ve hayatımızın birçok safhasında karşımıza çıkan bir kelime; eleştiri. Bu kavram genel olarak bir aristokrasi belirtisi, herkese verilmiş bir özgürlük, yapılmaması dahilinde yahut kabul edilmemesi durumunda büyük bir ayıp olarak görülmekte. Nitekim bu işi kendilerine geçim kaynağı olarak tutanların da sayısı azımsanmayacak kadar fazla. Her kulvarda ortaya çıkan ürünün kendilerince eksik yanlarını bulup kendilerini rant bezirganlığına bürüyen

bu insanlar, noksan olan vasıfları sanki kendileri için bir kudret pınarı bilip dört koldan o tarafa yönelmeye gayret etmektedirler. En nihayetinde o pınara vardıklarında ise ürün, eser sahibini tenkid ve tahkir etmede sanki birbirleriyle yarışmaktalar. Lakin yaptıkları bu faaliyet ne eserin gelişmesine fayda sağlamakta ne de kendilerini sanıldığı gibi daha bilge şahsiyetlere büründürmektedir.

Anlaşılabileceği üzere insanlar aslında fayda sağlamak için değil belki de bir cihetle fayda görmek için eleştiride bulunmaktalar. Eleştiri kelimesinin etimolojisine de bakınca aslında durum daha net anlaşılabilir. Kavram olarak arapça kökenli olup “tenkit etme, dikte etme, hicvetmek” anlamına gelir. Eleştiri kelimesinin manasından da anlaşılacağı gibi fayda vermektense ziyade belki de menfi isteklerin karşılanması adına gösterilmiş çabanın adıdır.

Bütün bu olumsuzluğun ardından “kötüyü bertaraf etme ve fayda verecek öneride bulunma” boşluğunu dolduracak bir kavramın elbette olması lazım gelir. Eleştirinin bıraktığı boşluğu dolduracak kavram Dr. Abdulkadir Turan hocamızın da dediği gibi “TAHLİL” kavramıdır. Dr. Abdulkadir Turan; “Teddik(inceleme), tahlil(çözümleme) ve tahkik(soruşturma); iyiliği emretme, kötülükten sakındırma mukaddes etkinliğinin eser dünyasına yansımalarıdır. Müslüman nasıl ki günlük hayatında kişiyi daha iyiye yöneltmek için iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma ameli içinde bulunuyorsa eser dünyasında da teddik, tahlil ve tahkikte bulunarak iyi olanı öne çıkarma, kötü olanı gözden düşürme; iyi ve üstün olanı yayma, örnek alma; kötü ve düşük olanı bertaraf edip azaltma, bitirme mücadelesi verir.

Müslüman, bu yanıyla tam bir teddik, tahlil ve tahkik adamıdır. Bu, ona İslam’ın yüklediği bir sorumluluktur. Bu sorumluluğu yerine getirmek, farz-ı kifâyedir yani ancak Müslümanların bir kesimi tarafından yerine getirilince diğer Müslümanlar onu yapmanın sorumluluğundan kurtulabilmektedir.”

Bu farz-ı kifâye konumu; teddik, tahlil ve tahkiki Müslümanlar arasında bir uzmanlık, ilimde derinlik sahasına dönüştürdü. Bütün Müslümanların hep birlikte onunla zaman kaybedip karmaşaya yol açmasını engelledi.” diyerek aslında ümmet maslahatını en iyi şekilde gözetecek olan tahlil kavramını bizlere daha faydalı olacağına işaret etmiştir. Aynı zamanda eleştiri ve tahlil arasındaki farklılığı da ; “İslam; tutumları disipline etme çabasıyla birlikte zihinleri de disipline çabası verdi, bu müzmin eleştirel bakışla mücadele etti. Ona karşı teddik, tahlil ve tahkiki öğretti. Teddik, araştırma ve inceleme; tahlil ve tahkik ise doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırmak; kişi veya esere hakkını vermek; bu yönde insanlara yol göstermektir.” diyerek bizlere işleyiş ve verim perspektifinde bu kavramların farkını izah etmektedir.

Üzerine tartışılan fikir aslında gelişsin diye masaya yatırılıyorsa burdaki öncelik dediğimiz gibi ürünün gelişimi lehine olmalıdır. Aksi takdirde samimiyetsiz hiciv gösterisinden başka hiçbir fonksiyonu olmayacaktır. Bu fonksiyonun ortadan kaldırılması yahut dekoratif bir dokunuşla doğru menhece girmesi adına İslamî geleneğin verdiği müzmin birikimle doğru yola evrilebilsin. Ki bu evrilme en nihayetinde tahlil, teddik, tahkik bağlamında değerlendirilebilir olmalıdır. Üzerine mütalaa edilen ürün bu bağlamda değerlendirilmediğinde gelecek nesle bırakılacak eser kalitesi de haliyle düşüşecektir. Ürünler üzerinden yaptığımız bu karşılaştırma aynı zamanda gündelik olaylar için de geçerlidir.

Bizim yahut yakınlarımızın başına gelen bir olay sonrası fikir beyanında bulunma durumunda kalacaksa eğer bu fikir olayın sorununa değil aslında çözümüne yönelik olmalıdır. “Eleştirel düşünme” kavramını bize dikte eden batılı pozitivist akıl aslında kendi geleneğinin bir gereği meydana gelen olayların çözümünden ziyade sorunun aslını konuşup gevezelik etme peşindedir. Ortaya koydukları eleştirel düşünme garabetini bünyesinde tahlil ve istişare şuurunu bulduran İslamî geleneğine tercih ettirme çabasında sakinmeden ortaya koymaktadır. Çünkü mevcut sistemde müslümanların çözüm odaklı olmaları onların ortaya koydukları sorunlu kapitalist piyasanın müşteri kaybettirmesine yol açacaktır. Ne gariptir ki bu iğrenç menfaat piyasasının en yoğun müşterileri de halkın büyük çoğunluğu müslüman devletlerdir.

Öyle bir düşünce aksiyonu düşünün ki sorun tahlil etme adına ortaya çıkıp sadece altı doldurulamayacak gereksiz tenkitlere ve sorunların daha da büyümesine yol açmaktan başka hiçbir işe yaramamaktadır. Bu sanki doktorun hastasının hastalığına derman olarak verdiği ilacın hastalığını daha arttırmasına sebebiyet verdiği duruma benzer. Böyle bir durumda akla gelen ilk sorumlu şüpheli kişi elbette ilacı veren doktorun ta kendisidir. Müslüman düşünce aksiyonu olarak burda alınması gereken yegane tavır elbette değişim ve gelişim çerçevesinde geliştirilebilecek fikir telakkilerinde bulunmak olacaktır. Seyyid Kutup gibi zihniyet kodları bozulsun diye garbın zehirli fikirlerinin kol gezdiği diyarlarına yollansa bile kendi kodlarını unutmuyarak inadına daha sıkıya bağlanmaktadır. Batılı yıkıcı anlayışın askine yapıcı ve geliştirici geleneğin ipine sarılmaktadır.

Elbette geleneğe bağıllık taassup seviyesinde de olmamalıdır. Yeniliklere ve çağın getirdiği şartlara uyum sağlamak da önemli bir husustur. Bu konuda dengeyi tutturup mutedil olmanın yolu ise Mevlana'nın bahsini ettiği pergel metaforudur. Mevzu bahis metafora göre pergelin bir ayağının İslam ve gelenek merkezinde olması diğer ayağın ise uzanabildiği yere kadar uzanıp gelişim içinde olan dünya düzeninden de haberdar olup İslam'ın öngördüğü çizgide uyum sağlamaktır.

Tahlil kavramı ise eleştiri geridüşmüşlüğünü bertaraf etmede ve gelişim-değişim çerçevesinde imdadımıza yetişen muhabir hükmündeki gezen pergelin ayağıdır. Eleştirel bakıştan ziyade tahlilci bakış açısıyla çevrede olup biteni iyi değerlendirip gelişimi lehine fikirler sunmaktır. Bununla beraber mevcut gelişimlerden de eleştirinin at gözlüğünü bir tarafa koyup haberdar olabilmektir.

Son olarak genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; İslam ve kadim öğretisi eser, ürün, sanat, zanaat vs. değerlendirmelerinde menfi çıkarılardan ziyade ortaya çıkanın gelişimi ve ilerleşmesine odaklıdır. Verim ve fayda esasına dayanması hasebiyle yıkıcı değil yapıcıdır.

Fakat daha önce de bahsettiğimiz batılı pozitivist yaklaşım maalesef yoğurdun mayasını zehirle değiştirip bozulmasına sebebiyet vermektedir. Eleştirinin yıkıcı topuzuyla binbir cefayla ortaya çıkan eser hânesini yıkıp yok etmektedir. Anlaşılan o ki erdem ve ihya(!) sınıfı bu eleştirinin garabet menhecinde ilerlemeye devam ederse ilerlediğini zannettiği yolda yıkık dökük harabelerden başka bir şey görmeyecektir. Yapıcılık ve sağlamlık ise ancak pak ve temiz olan İslam öğretilerinde mevcuttur. Vesselam